

Luokat ulos kaapista

Hilkka Helsti

Järvinen, Katriina & Kolbe, Laura 2007. Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta. Helsinki: Kirjapaja. 221 s.

Suomalaisessa kulttuurissa luokkaerot ovat lähes tabu. Kukaan säällisesti käyttäytyvä ihminen ei täällä kysele suoraan toisen tuloja, omaisuutta tai lapsuudenkodin varallisuutta, eikä liioin perheen henkistä pääomaa pidetä sopivana udella. Tällaisista aiheista voidaan keskustella vain läheisten ystävien kesken. Muutoin henkilökohtaisissa suhteissa yritetään olla, niin kuin keskinäisiä luokkaeroja ei olisikaan.

Toisinaan väitetään jopa meidän kaikkien olevan yhtä suurta keskiluokkaa. Tulee etsimättä mieleen, onko luokkavastakohtaisuuksien kieltämisessä kysymys edelleen vuoden 1918 traumaista? Ruotsissa kun kuulemma keskustellaan vapautuneesti kenen tahansa luokkataustoista. Täällä halutaan erot häivyttää – siis puheen tasolla.

Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa -kirjan kirjoittajat VTL Katriina Järvinen (vanhemmat tehtaan työläinen ja siivoaja) ja prof. Laura Kolbe (vanhemmat ekonomi ja toimittaja) tiesivät ja tunnustivat olevansa eri yhteiskuntaluokista peräisin. Niinpä heillä oli jo omasta takaa kokemuksellisia resursseja, joilla he saattoivat ryhtyä purkamaan luokkiin liittyviä latteuksia. He valaisevat kirjassaan suomalaista luokkayhteiskuntaa sekä haastattelujen että omien muistojensa kautta.

Vaikka esiin nousee perin ikäviä, vakavia ja ahdistaviakin asioita, kuten ulkopuolisuutta ja häpeää, kirja on pikemminkin hauska. Kirjoittajat eivät lähesty aihettaan ryppyotsaisesti. Heillä on kykyä itseironiaan ja silmää kulttuurien törmäyksissä syntyvälle komiikalle.

Yhteiskunnallisesti luokkaerot toki tunnustetaan ja ne ovat olleet tietenkin myös tutkimuksen kohteena aina Marxista ja Weberistä alkaen. Myös Järvinen ja Kolbe rydyttävät tekstiään tutkimuskirjallisuudella, vaikka pysyttelevät pitkälti ruohonjuuritasolla. Juuri kokemuksellisuus tekee heidän tekstistään kiinnostavan. Kirjoittajat haluavat tähdentää, että yhteiskunnassa on arvossa pidettyjä resursseja, joista kaikki eivät pääse tasa-arvoisesti osallisiksi. Tärkeimmät niistä ovat raha ja koulutus.

Koulu ei poista luokkaeroja

Niin helluntailaisen työläiskodin lapsi Katriina kuin keskiluokkaisessa perheessä kasvanut Laura pääsivät opintielle. Molempien vanhemmat arvostivat koulutusta ja tytöt pitivät koulunkäynnistä.

Erityisesti Katriina Järvisen oli tarkoitus päästä koulutuksen avulla parempiin asemiin kuin vanhempansa. He eivät kuitenkaan hyväksyneet sitä, että opiskelu mullistaa ihmisen ajattelutavan. Opiskelu ei muuttanutkaan kaikkea eikä vienyt luokkaeroja mennessään. Lapsena Katriina koki kuuluvansa rupusakkiin ja häpesi kotiaan. Tunteesta jäi jäljelle ulkopuolisuus. Nytemmin lapsuudenkodin köyhyys näkyy esimerkiksi hänen ruokailutavoissaan. Katriina syö aina lautasen tyhjäksi, kun taas hänen vauraammista oloista peräisin olevat ystävänsä nirsoilevat ja jättävät jopa kalliisti maksetun ravintola-annoksen kesken.

Laura Kolbe liikkuu akateemisissa piireissä kuin kala vedessä. Vaikka hänen vanhem-

pansa eivät varsinaisesti olleet yliopistoihmisiä, heillä oli kuitenkin runsaasti kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, josta lapsetkin pääsivät osalliseksi. Ja mikä tärkeintä, sellaista pääomaa, mitä ei ole yleensä tarvinnut hävetä tai kieltää. Sopusoinnusta ympäristön kanssa kertoo se, että Laura osaa nauttia jopa yliopiston rituaaleista täysillä. Maisteripromootio-kaan ei tuntunut hänestä ollenkaan homehtuneelta ja luotaantyöntävältä (kuten Kolben siteeraama kirjailija Riitta Varti kuvaa yliopiston traditioita kirjassaan *Nuoruuden yliopistot*, 1992) eikä liioin hihityttävältä teatterilta (kuten itse ajattelisin). Lauralle promootio oli ”suurenmoinen ilon, kevään ja nuoruuden juhla, josta juovuimme koko toukokuuksi, koko elämäksi”.

Luokkaerot kiinnostavat lapsia

Kirja herättää lukijassa paljon mietteitä omakohtaisista luokkakokemuksista. Monet lapset oppivat luokkaerot merkkeineen ällistytävän varhain ja ovat niistä hyvin kiinnostuneita. Lapset eivät myöskään kaihda luokkaeroista puhumista. Järvinen kertoo haastattelemastaan Ullasta, kauppiaan tyttärestä. Seitsemänvuotiaana hän oli tullut pihalta kotiin ja kysynyt vanhemmiltaan, mikä on riistäjä. Pihalla oli tullut riitaa kaverin kanssa ja tämä oli sanonut Ullaa riistäjän lapseksi!

Tapaus palautti mieleeni eloisan muiston. Olin vappuna kävelyllä äitini kanssa. Vastan tuli työväen vappumarssi, ja kysyin äidiltäni, keitä nuo ovat. ”Työläisiä”, äiti vastasi. Muistan hämmennykseni, kun itsekseni pohdin, miten nuo ihmiset kehtaavat julkisesti osoittaa olevansa yhteiskunnan pohjasakkaa, köyhiä. Olin korkeintaan kuusivuotias, mutta sisäistänyt jo luokkajaon ja siihen liittyneet arvostukset. – Tosin kului vain kymmenkunta vuotta, kun itse marssin joukon jatkona.

Oma lapsuuden perheeni muistutti kirjaan haastatellun Ruutin perhettä, olimme moniongelmaista keskiluokkaa. Ruutin isä oli juoppo tuomari, minun isäni taas juoppo insinööri. Haastattelut osoittavat, etteivät vanhempien koulutus ja hyvät tulot välttämättä tuota lapsille aineellista hyväosaisuutta tai sosiaalista perusturvallisuutta, kulttuurisesta pääomasta nyt puhumattakaan. Järvisen ja Kolben kirjan ansiona voikin pitää sitä, etteivät he toista kliseisiä luokkakuvia, vaan antavat tilaa luokkien ja luokkakokemusten hämmästyttävälle kirjolle.

Yhteinen retki sinne tänne kirmaten

Kirja on myös kuvaus ikäpolvemme yhteisestä luokkaretkestä 1960-luvulta 2000-luvulle. Kirjoittajat tuskin ovat pyrkineet edustavaan otokseen haastateltavia valittaessa. Kaikki 16 haastateltavaa ovat ns. pärjääjiä eikä ketään täysin syrjäytynyttä ole otettu mukaan. Haastateltujen duunareista miljonääreihin ulottuva joukko on jäänyt pysyvästi luokkaretkelle. Useimpien elämä on ollut jatkuvaa liikettä milloin ylös, milloin alas, erilaisten opiskelu-, työ- ja perhevaiheiden kautta, joita yhteiskunnan taloudelliset suhdanteet ovat osaltaan rytmittäneet. Työn ja elämän sisältö on ollut monille tärkeämpää kuin raha, mutta tässäkin luokkaerot näkyvät. Rikkaan on helpompi tehdä valintoja ja leikkiä identiteettileikkejä, kuten Järvinen toteaa.

Kirjassa tarkastellaan luokka- ja kulttuurieroja reilusti ja suorasukaisesti. Pohdiskelu on tuttavallista, lukenutta ja sujuvaa. Kirjoittajat ovat panneet itsensä likoon niin luokkaretkeläisinä kuin tutkijoinakin. He nostavat esiin myös luokkien kohtaamisiin liittyneitä tunteita. Niin köyhyyttä kuin rikkauttakin on hävetty ja hävetään edelleen.

Katriina Järvisen tekstistä huokuu draaman taju. Vai onko niin, että hänen elämänvaiheensa ovat oikeastikin olleet dramaattisia eikä komiikkaakaan ole puuttunut? Kenties Kat-

riinan tekstiä vauhdittaa työväenluokkainen suoruus ja se, että Suomessa on loppujen lopuksi traditio köyhyydestä kertomiselle. Kertomistilanne vain on valittava huolellisesti, kuten kirjan esimerkit osoittavat. Herrasväen joukossa on harkittava sanomisensa tarkasti, ettei tunnelma mene pilalle.

Rikkaudesta puhuminen on sittenkin vaikeampaa kuin köyhyydestä raportointi. Suomessa ei ole tapana kehuskella sosiaalisella asemalla, kuten Kolbe huomauttaa. Varallisuus täytyy ilmaista symbolisesti, esimerkiksi hankkimalla asunto sopivasta kaupunginosasta. Niinpä koko ikänsä keskiluokassa elänyt Laura Kolbe valaiseekin yksityiselämänsä ja varallisuutensa piiriä hieman Katriina Järvistä säästeliäämmin, porvarilliset kulussit säilyttäen.

Retken opetuksia

Kirjoittajat kiinnittävät huomiota luokkayhteiskunnan paluuseen. Kolbe jopa uumoilee, että on palattu perittyjen ammattien aikakauteen, jossa yhä useammilta sulkeutuvat opintiet. Palkkakuilut levenevät ja erot hyvien ja huonojen osoitteiden välillä kasvavat.

Mitään tiettyä reseptiä luokkakysymysten ratkaisemiseksi kirja ei pyri tarjoamaan. Kirjoittajat painottavat kuitenkin hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämistä ja kaikkien oikeutta koulutukseen. 2000-luvulla lisääntynyt itsekkyyden ilmapiiri ei heitä kiehdo. He kirjoittavat herkän luokkatietoisuuden, elämäntapavaihtoehtojen ja avoimuuden puolesta. Omista lapsistaan Laura Kolbe kasvattaa sivistyneitä eurooppalaisia. Katriina Järvinen taas on onnellinen, kun voi viihtyä teini-ikäisten tyttäriensä kanssa Akateemisessa kirjakaupassa. Meininki on rentoa, kun luokka ei erota äitiä ja lapsia.

***Hilkka Helsti** on filosofian tohtori ja työskentelee vapaana tutkijana*